

Väitöskirja superlatiivista

MATTI PUNTTILA *Nominien superlatiivisuuden ilmaiseminen: vertailun typologiaa ja Kymenlaakson murteiden tarkastelua.* SKST 421, Helsinki 1985. 189 s. + 10 s. liitekarttoja.

Matti Punttilan tutkimuksen ilmi lausutuna tavoitteena (s. 1) on ollut selvittää, mitä erilaisia superlatiivisuuden ilmaisukeinoja (superlatiivityyppejä) on ollut käytössä kaakkoishämäläisten murteiden Kymenlaakson eli Iitin ryhmän vanhassa kansankielessä. Aihe voi näin määriteltyinä vaikuttaa suppealta, mutta käytännössä teos avaa väljempiäkin näköaloja. Superlatiivisia ei tietenkään voi tarkastella irrallaan kieliopillisesta ympäristöstään, ja tästä syystä kirjoittaja on joutunut laajalti selvittämään mm. vertailujärjestelmien rakennetta ja semanttisia ominaisuuksia niin yleiseltä kuin suomen ja sen sukukieltenkin kannalta. Teoksen pääosan muodostaa kuitenkin superlatiivin dialektologinen käsittely tutkimusalueen murteissa ja osaksi muissakin murteissa ja lähisukukielissä. Erityisesti kirjoittaja on pyrkinyt selvittämään eri superlatiivityyppien historiallista taustaa ja jossain määrin lisäksi niiden nykyisiä käyttöedellytyksiä.

Motiivina superlatiivityyppien dialektologiselle tutkimukselle on se, että suomen murteissa superlatiivityyppejä on enemmän kuin yleiskielessä, jossa superlatiivi muodostetaan tunnuksella *-in* (: *-impA-* : *-immA-*). Murteissa käytetään sen lisäksi myös komparatiivisia (joko yksin tai vahvikeellisena, esim. [*kaikista*,

kaikkien ym.] *suurempi talossa* 'talon suurin', ja positiivia, esim *kaikista*, *kaikkein* jne. *suuri* 'suurin'). Eri superlatiivityyppien vertailu tarjoaakin hyvät mahdollisuudet superlatiivin semanttis-kieliopillisen taustan valaisemiseksi. Kymenlaakson ja sen naapuriston murteiden valinta tutkimusalueeksi perustuu mm. siihen, että niissä tavataan suomen murteiden kaikki keskeiset superlatiivityypit. Perusaineistona kirjoittajalla, Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen ja Suomen kielen nauhoitearkiston entisellä pitkäaikaisella assistentilla, on ollut omat kenttämuistiinpanonsa, jotka ovat syntyneet vuodesta 1961 lähtien enimmäkseen käsin nauhoitusmatkoilla; lisäksi hän on kuunnellut suuren määrän (toistatuhatta tuntia) ääninauhoja, joista on poiminut kaikki superlatiivi-ilmaukset. Aineistoaan kirjoittaja esittelee paitsi runsain esimerkein tekstissä myös kartografisesti ja tilastollisesti lukuisissa liitetaulukoissa. Superlatiivi-ilmausten yleis- ja itämerensuomalaisen taustan hahmottelemiseksi tarpeellisen vertailumateriaalin hän on etsinyt kirjallisuudesta (paitsi painetusta myös suuresta joukosta painamattomia laudaturtöitä ym.) ja arkistoista.

Teoriaa ja taajuussuhteita

Tutkimuksen alussa, lyhyen johdannon jälkeen, on laajahko luku »Vertailun typologiaa», jossa kieliopillisten vertailuasteiden lisäksi käsitellään gradaatiota yleensä. Luku on ylipäänsä vankkaa tekoa ja tarjoaa havainnollisen kuvan siitä, miten monipuolisia kielelliset vertailukeinot ovat. Kieliopillinen komparaatio on niistä vain osa. Myöhemmin, tutkimusaineiston analyysissä ja tulkinnassa, typologialuvun avaamia näköaloja (esim. tuntomerkkisyysteoriaa) olisi tosin voitu hyödyntää tehokkaamminkin kuin on tapahtunut. Jonkinvertainen epätahtisuus teorian ja konkreettisten selitysten välillä voi johtua siitä, että typologialuku on syntynyt muiden lukujen jälkeen. Väitöskirjaa edeltäneessä samanaiheisessa lisen-siaatintyössä sitä ei vielä ollut.

Huomautettavaa on tavassa, jolla kirjoittaja käsittelee typologialuvussa vertailuasteiden tuntomerkkisyyttä ja varsinkin niiden esiintymistajuutta (s. 23). Yleensä tuntomerkkisyyden on katsottu ilmenevän mm. taajuussuhteista: tuntomerkitsemät kategoriat ovat tekstissä yleisempiä kuin tuntomerkkiset. Eräiden vieraiden kielten perusteella tehdyt laskelmat osoittavatkin, että vertailuasteista positiivi on yleisin, seuraavaksi taajimmin käytetään komparatiivia ja harvinaisin on superlatiivi. Tämä järjestys vastaa myös vertailuasteiden tuntomerkkisyyshierarkiaa. Kirjoittajan suomen kielestä tekemien laskelmien mukaan komparatiivin ja superlatiivin taajuussuhteet ovat kuitenkin päinvastaiset: tutkituissa aikakaus- ja sanomalehtiteksteissä komparatiivin taajuus on selvästi pienempi kuin superlatiivin. Poikkeuksena ovat vain partikkelit, joiden komparatiivimuodot ovat tavallisia. Erästä käsikirjoituksena käytämästään tutkimuksesta, joka esittelee tilastotietoja muoto-opillisesti kooditetusta murreaineistosta, kirjoittaja on kuitenkin uskonut voivansa päätellä, että superlatiivin ja komparatiivin taajuussuhteet ovat puhutussa kielessä toiset: siinä superlatiivi olisi harvinaisempi kuin komparatiivi. On vain käynyt niin, että komparatiivi- ja superlatiivikategorioiden asemesta tuo lähde käsitteleeekin superlatiivi- ja komparatiivimuotoja. Kun monissa murteissa komparatiivimuodot esiintyvät yleisesti superlatiivinkin funktiossa, eivät lähteen esittämät luvut anna oikeaa kuvaa kategorioiden taajuussuhteista. Taajuuden ja tuntomerkkisyyden suhteet olisivat muutenkin ansainneet pohdintaa kirjoittajan aineiston valossa. Se tuntuisi viittaavan siihen, että tuntomerkkisyyttä ei voikaan määritellä pelkän kielisysteemin perusteella vaan huomioon on otettava myös diskurssi.

Johtimellinen superlatiivi

Typologialuvusta siirrytään johtimelliseen superlatiiviin (*suurin*, *vanhin*, *paksuin* jne.) ja sen esiintymiseen Kymenlaakson

murteissa. Asialle omistettu luku alkaa tyyppin alkuperän selvittelyllä. Selvitys ottaa kiitettävällä tavalla huomioon tähänastisen tutkimuksen, mutta uutta se ei juuri tarjoa. Superlatiivinjohtimen eli -tunnuksen varhaiskantasuomalainen lähtöasu on ollut **mA*, ja etymologisesti se on siis sama kuin esim. sanoissa *tämä*, *poukama*, *kärhämä* jne. Kirjoittajan kuten mm. jo Lauri Hakulisen mukaan johdinta on superlatiivin lähtömuodoissa käytetty kantasanan ilmaiseman merkityksen rajoittamiseen, niin että esim. *tä-mä* on alkuaan merkinnyt 'tämä tässä (usean muun joukosta)' ja vastaavasti **alama* (josta sittemmin *alin*) on merkinnyt 'usean joukossa alla oleva' (s. 59). Näin varmasti onkin. Loppukatsauksessa s. 159 kirjoittaja sanoo lisäksi, että positiivi- ja komparatiivisuperlatiivin vahvikesanoilla (*kaikista*, *kaikkein* jne.) on ollut tämä sama funktio.

Ehkä superlatiivin kehitystä voisi kuitenkin luonnehtia havainnollisemminkin. Millä lailla »kantasanan merkitysalan rajoittamisesta» on päästy superlatiiviin, jää kirjoittajalta tarkasti selittämättä. Tosin hän mainitsee valaisevia paralleelleja, esim. *lemmi-kki* 'se jota lemmitään erityisen paljon', mutta johtimen superlatiivistumisen täsmälliset edellytykset ovat jääneet pohtimatta. Ratkaisevilta osiltaan ne lienevät olleet pragmaattisia. Nähtävästi kyse on siitä, että **mA*-johdoksella on *identifioitu* vertailtavien joukosta yksi yksilö. Näin esim. **alama* olisi tarkoittanut sitä, joka on vertailtavasta joukosta mainitsemisen arvoisessa määrin alhaalla. Koska vain tämän yhden yksilön alhaallaolo mainitaan, ilmauksen konversatio-naalina implikaatturina on ollut ajatus, että muut ovat vähemmän alhaalla. Siis **alama* = *alin*. Myöhemmin implikaatturi konventionaalistui ja superlatiivijohdos kielio-pillistui vertailun komparantin ilmaisuksi. Ns. vahvikesanat *kaikista*, *kaikkein* jne. sen sijaan tuskin ainakaan samassa mielessä »rajoittivat kantasanan merkitystä» (sen enempää positiivi- ja komparatiivisuperlatiivissa kuin johtimellisessakaan superlatiivissa); pikemmin ne

ovat alkujaan vain viittanneet niiden yksilöiden joukkoon eli komparaattoreihin (komparaattoristoon), jossa vertailtavaa ominaisuutta esiintyy. Tämä ajatus kyllä tulee esiin toisaalla (esim. s. 137, 158—), mutta on vähän vaikea ymmärtää, miten eri formuloinnit sopivat yhteen.

Kyminlaakson ja sen itäpuolisten murteiden pitkä-*i*:llisen superlatiivityypin *pienin*, *vanhin* Punttila tulkitsee syntyneeksi toisaalta tarpeesta tasoittaa kvantiteettiero *isoin*, *hulluin*, *ahnein*, *ohuin* ym. -tyyppiin diftongillisiin superlatiivimuotoihin nähden, mutta varsinaisena analogiamallina hän pitää kuitenkin tutkimusalueensa ja sen naapuriston pitkävokaalisia, vahva-asteisia *pienillä poikilla*, *hoikkista kūsista* -tyyppisiä monikkomuotoja (s. 77). Jälkimmäisen ajatuksen perusteluksi kirjoittaja esittää sen, että superlatiivin yhteydessä vertailun sijat ovat useimmiten monikollisia (mon. genetiivi t. elatiivi, varhemmin lisäksi partitiivi). Todisteena tästä analogiasta hän pitää myös pitkä-*i*:llisten samoin kuin diftongillistenkin superlatiivimuotojen vahva-asteisuutta (*kaik tiukkīn*, *heikkoimil* 'heikoimmilla').

Kirjoittaja on varmaan oikeassa siinä, että *pienin*, *vanhin*, *tiukkīn* -tyyppiset superlatiivimuodot ovat syntyneet diftongillisten ja alk. *in*-loppuisten superlatiivimuotojen kvantiteettieron tasoittamiseksi. Tällaista *i*:n venymistähän esiintyy eri tahoilla itämerensuomea varsin yleisesti muotokategorioissa, joissa *i* ja *i*-loppuinen diftongi vaihtelevat (monikossa, imperfektissä, konditionaalissa, *inen*-johdoksissa ym.). Mutta nähdäkseni ei ole mitään aihetta olettaa, että »varsinaisena» analogiamallina olisivat olleet monikkomuodot. Se että superlatiivilauseissa esiintyy usein monikkomuotoisia substantiiveja, ei sellaisenaan riitä malliksi: eri muotokategoriat eivät yleensä aiheuta toisiinsa systemaattisia muutoksia pelkän peräkkäisyytensä takia. Vastatodiste on sekin, että *tiukkīn*, *heikkoin* -tyyppisiä superlatiivimuotoja esiintyy laajalti myös Peräpohjolan murteissa, kuten liitekartasta 1 ilmenee, mutta siellä pitkä-*i*:lliset monikkomuodot ovat harvinaisia ja laa-

jalti tyystin tuntemattomia. Tyyppi *pien̄n*, *tiukk̄in* olisi siis Peräpohjolassa selitettävä jotenkin toisin kuin Kymenlaaksossa ja sen naapuristossa. Kestävämpi ratkaisu onkin sellainen, joka samoista lähtökohdista selittää *se k ä* Kymenlaakson *e t t ä* Peräpohjolan superlatiivimuodot. Semmoinen on helposti löydettävissä: kysymys on käsittääkseni siitä, että niin Kymenlaaksossa kuin Peräpohjolassakin painottoman *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentti on pyrkinyt heikkenemään, jolloin sitä on monissa muotoryhmissä ollut tarvis funktionaalisista syistä vahvistaa. Vahvistusmalliksi on otettu supistumavartaloisten nominien diftongilliset muodot tyyppiä *korkein*, *korkeilla* jne. Näin selittyy luontevasti myös vahva aste. Tällä lailla eräiden murteiden *juttuisa* 'juttuisa', *talloilla* 'taloilla' -tyyppiset monikkomuodot on tulkittu ennenkin (Rapola). Vahva-asteiset pitkä-*i*:lliset (ja diftongilliset) superlatiivi- ja monikkomuodot ovat siis tämän käsityksen mukaan syntyneet yhteisistä syistä: a) pyrkimyksestä vahvistaa heikentyvää diftongia supistumadiftongien mallin mukaisesti ja b) pyrkimyksestä ulottaa diftongin kaksimoraisuus niihinkin tapauksiin, joissa diftongin tilalla on *i*.

Komparatiivisuperlatiivi

Teoksen neljäs luku käsittelee komparatiivia superlatiivin funktiossa, siis ilmaistyyppijä »*joka vanhemp oli talossa --*», »*miä olin kaik ~ kaikki ~ kaikista ~ kaikkin ~ kaikkī* jne. *vanhemp*» ym. Frekvenssilaskelmista ilmenee, että murteissa, joissa käytetään sekä johtimellista että komparatiivisuperlatiivia, johtimellinen superlatiivi on yleisempi yks. nominatiivissa kuin obliikvisijoissa. Komparatiivimuodot työntyvät siis superlatiivin paradigmaan obliikvisijojen kautta. Korvautumistendenssi on helppo selittää toisaalta äännekehityksen (superlatiivin *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kadon), toisaalta vertailumuotojen tuntomerkkisyyshierarkian perusteella, mutta syystä tai toisesta eksplisiitti selitys on jäänyt

kirjoittajalta esittämättä. Tosin hän s. 93 viittaa Lauri Kettusen luennoissaan joskus 1920-luvulla esittämään ajatukseen, jonka mukaan *o-*, *ö-*, *u-* ja *ü-*vartaloisten adjektiivien superlatiivimuodoissa tapahtunut diftongin jälkikomponentin kato on voinut länsimurteissa edistää komparatiivisuperlatiivin leviämistä, esim. *huonimmat* > *huonommat*. Mutta kun tämä kuten muutkin samassa yhteydessä mainitut eri tutkijain ajatukset jäävät selkeästi kommentoimatta, on vaikea päätellä, minkä painon kirjoittaja antaa millekin mahdollisuudelle. Koko jakso on esitysteknisesti hiukan hajanainen. Vaikka syyt jäävätkin sanomatta, selväksi käy lopulta kyllä se, mitä rataa kirjoittaja uskoo kehityksen kulkeneen, ts. miten juuri superlatiivin obliikvisijat ovat altteimmin korvautuneet komparatiivimuodoin, kunnes murteittain johtimellisen superlatiivin yks. nominatiivikin on väistynyt komparatiivin tieltä (s. 96).

Samalla tulee torjutuksi se Alo Raunin ajatus, että johtimellinen superlatiivi olisi suomen murteissa ja itämerensuomessa yleensäkin vasta leviävä muototyyppi. Kuten kirjoittaja osoittaa, johtimellinen superlatiivi palautuu selvästi kantasuomeen; siitä todistavat paitsi superlatiivijohtimen oletettava äännekehitys myös ns. superlatiiviadjektiivit (*ylimmäinen*, *ensimmäinen* jne.), jotka ovat tyyppinä yleisitämerensuomalaisia. Kantasuomen takainen komparaatiojärjestelmä lienee sen sijaan ollut kirjoittajan mukaan kaksiasteinen ja koostunut perusasteesta (positiivista) ja komparatiivimuotoisesta vertailuasteesta. Komparatiivimuodolla on siis jo varhain ollut sekä komparatiivin että superlatiivin funktio. Niiden murteiden kannalta, joista johtimellinen superlatiivi on pyrkinyt väistymään komparatiivin tieltä, superlatiivi on siis ollut vain eräänlainen välivaihe. Kehityksen heilahtelu eri suuntiin osoittaa, millainen luksushyödyke johtimellinen superlatiivi kielessä oikeastaan on: ilmankin sitä tullaan hyvin toimeen. Kirjoittajan hahmotelma tästä kehityskaaresta tuntuu sängen uskottavalta.

Kirjallisuutta

Osuvia havaintoja Punttila esittää myös komparatiivisuperlatiivin kontekstuaaleista käyttöehdoista (s. 94—). Jotenkinhan on ilmaistava, että komparatiivimuotoa on käytetty superlatiivin funktiossa. Olennaista on silloin ilmaista tavalla tai toisella komparaattoristo eli joukko, josta komparatiivimuoto identifioi yhden, esim. *oliv vanhemp sakis*. Monesti komparaattoriston tarkempi luonne jää pragmaattisen tiedon varaan. Esim. lauseen *ol' – – sästettävä äina pitemp sormi* tulkinta superlatiiviseksi perustuu tietoon, että sormia on viisi.

Neljännän luvun päättää jakso, jossa käsitellään komparatiivityyppiä *vanhē(n)*, *vanhei(n)*. Jakson tarpeellisuus tässä tutkimuksessa jää epäselväksi; tyyppi ei ole kirjoittajan varsinaisella tutkimusalueella produktiivi eikä kirjoittajalla ole sen avulla myöskään esittää mitään uutta komparatiivisuperlatiivista.

Positiivisuperlatiivi

Viidennessä luvussa käsitellään positiivia superlatiivin funktiossa. Ensinnä tulee puheeksi adjektiivi *paras*, joka tunnetusti on vanha positiivi ja merkinnyt alkujaan lähinnä 'sopivaa'. Varsinaista positiivisuperlatiivista — tyyppiä *kaikkein*, *kaikista*, *kaikki* jne. *vanha*, *suuri* — käytetään superlatiivin funktiossa enimmäkseen vain kaakkoismurteissa, ei juuri Kymenlaaksoissa; muista suomen murteista on kuitenkin joitakin hajatietoja. Siinä mielessä tätäkin tyyppiä voisi pitää väitöskirjan kannalta perifeerisenä. Tyyppi ansaitsee kuitenkin paikkansa tässä tutkimuksessa. On jo sinänsä erikoista, että positiivia voidaan suomessa käyttää superlatiivina, ja toisekseen kaakkoismurteiden positiivisuperlatiivin historiallinen tausta kaipaa selvitystä. Positiivisuperlatiivista koskeva luku kuuluukin teoksen kiintoisimpiin.

Periaatteellisessa mielessä kirjoittaja on käsittäökseni oikeassa pitäessään mahdollisena, että suomen positiivisuperlatiivi

voi edustaa samaa primitiivistä positiivisuperlatiivityyppiä, jota tavataan etäsukukielissäkin. On tuttu asia, että asteittaisiin ominaisuuksiin viittaavat adjektiivit ovat positiivimuotoisinakin eräänlaisia »salaisia» komparatiiveja. Jos sanotaan, että edessämme on *suuri* talo, niin ajatuksena on se, että talo on jotakin talojen keskimääräistä kokoa suurempi (eli rakennus on *suuri* taloksi). Positiivisuperlatiivi *ei* siis ole niinkään kaukana komparatiivisuperlatiivista. Ratkaisevia edellytyksiä positiivisuperlatiivinkin käytölle ovat sopivat määritteet, jotka ilmaisevat vertailtavien joukon (komparaattoriston): *Mies on vanha* 'vanhin' *talossa, kylässä, täällä* jne., kuten kirjoittaja esittää. Muistettakoon lisäksi, että tavallaan positiivistahan nykyinen johtimeellinenkin superlatiivi on kehittynyt; tunnuksen *-in* oletettavalla lähtöasulla **mA* ei alkujaan ole ollut sen enempää komparatiivin kuin superlatiivinkaan merkitystä.

Jos siis suomessa on voitu käyttää positiivia superlatiivin funktiossa edes sporadisesti, niin on täysin loogista epäillä kuten kirjoittaja, ettei kaakkoismurteidenkaan produktiivi positiivisuperlatiivi ole alusta loppuun venäjän vaikutusta, vaikka venäjä tunnetusti sopiikin mallinantajaksi (esim. *samyj horošij* 'paras'). Venäjän vaikutusta ei tosin ole syytä vähätelläkään: tyyppin levikkokuva viittaa siihen selvästi. Kirjoittaja päätyykin arvelmaan, että venäjä on voinut ainakin tarjota ims. kielten positiivisuperlatiiville »analogista tukea» kilpailussa muiden superlatiivisuuden ilmaisukeinojen kanssa (s. 105).

Adjektiivijohdokset ja vahvikkeet

Kuudennessa luvussa puheeksi tulevat superlatiivien ja komparatiivien edelleenjohdokset, mm. *ensimmäinen*, *sisimmäinen*, *etummainen*, *niememmän* jne. -tyyppiset adjektiivit. Päällimmäisenä ongelmana ontunnuksen äänneasu; merkityspuolen ongelmat kirjoittaja jättää tulkintavaikeuksiin vedoten syrjemmälle.

Muodolliset jakokriteerit eivät kaikissa tapauksissa kuljekaakaan käsi kädessä merkityksen kanssa. Esim. *ulommainen* on merkitykseltään superlatiivinen, vaikka siinä ei superlatiivitunnusta olekaan. Toisaalta taas äännekreterejä on esimerkiksiön ryhmittelyssä käyritelty kovin mekaanisesti: ei tunnu luontevalta, että esim. *alamainen* on katsottu superlatiiviadjektiiviksi (s. 115—) mutta samaa merkitsevää *mm*:llinen *alammainen* komparatiiviadjektiiviksi (s. 127—).

Seitsemäs luku käy läpi superlatiivi-ilmausten vahvikesanat, mm. a) *aivan, hyvin, ihan, oikein, perin, vallan*, b) *kaik(ki), kaiken, kaikki(en), kaikkīn, kaikkein, kaikin, kaikesta, kaikista* jne. b-kohdan *kaikki*-kantaiset vahvikkeet ovat eri asemassa kuin a-kohdan siksi, että niillä on alkujaan voitu ja osaksi voidaan yhä ilmaista komparaattoristo eli se joukko, jonka yhteen jäsenen superlatiivi viittaa. Aikojen kuluessa sanojen alkuperäinen semanttinen funktio on tosin voinut hämärtyä, mistä syystä ne ovat voineet muoto-opillisestikin etääntyä lähtökohdistaan, lähinnä yks. ja mon. genetiivistä, elatiivistä ja partitiivistä. Esim. yks. nominatiivi *kaikki*, harvinainen mon. instruktiivi *kaikin* ja johdokset *kaikisten, kaikkīsten, kaikkisten* jne. tuskin enää ovat nykykielen kannalta motivoituneita, vaan sanat ovat kieliopillistuneet. Kirjoittaja osoittaa, että erinäisten superlatiivityyppien yhteydessä vahvikkeet ovat tavallisempia kuin toisten: johtimellinen superlatiivi on kieliopillisesti yksitulkintainen ilmankin vahviketta (*suurin* tarkoittaa suunnilleen samaa kuin *kaikkein, kaikista* jne. *suurin*, jälkimmäinen ilmaus on vain tehosteisempi), mutta komparatiivi- ja positiivisuperlatiivin yhteydessä vahvikkeita käytetään yleisesti osoittamaan, että muotoja on käytetty nimenomaan superlatiivin funktiossa. Niinpä vahvikesanat ovat komparatiivisuperlatiivin yhteydessä selvästi tavallisempia kuin johtimellisen superlatiivin, ja positiivisuperlatiivit ovat kirjoittajan aineiston mukaan vahvikkeellisia aina. Yleiskielen kannalta sana *paras* on samalla lail-

la yksitulkintainen kuin johtimellinen superlatiivi, mutta osassa tutkituista murteista sillä on yhä jäljellä myös alkuperäinen positiivimerkityksensä 'sopiva', esim. Iitti *Yks ryyppy paras, kaks paljo, kolme vähäsen*. Osaksi tästä kirjoittaja selittää sen, että vahvikkeet ovat superlatiivina käytetyn *paras*-sanan yhteydessä Kymenlaakson murteissa suhteellisen tavallisia. — Kahdeksantena lukuna on tiivistelmä.

Edellä olen selostanut teoksen sisältöä luku luvulta ja samalla arvostellut eräitä sen ratkaisuja. Lopuksi joitakin yleispiirteitä.

Kirjaa on hiukan vaikea lukea. Usein tuntuu kuin kirjoittaja arastelisi ajatustensa selvää ilmaisemista ja niiden suhteuttamista aiempaan tutkimukseen. Mieluummin hän vyöryttää esiin suuren määrän aineistoa ja tilastoja, mutta tulkitsemisen hän jättää monesti ylimalkaiseksi ja aukkoiseksi. Argumentointi pyrkii tästä syystä jäämään paikoin hiukan hajanaiseksi. Myös lähdekirjallisuuttaan kirjoittaja kommentoi merkillisen varovasti; toisaalta hän näyttää kuitenkin pyrkineen viittaamaan kaikkeen mahdolliseen, joka vähänkin sivuaa aihetta. Kirjallisuusluetelo onkin paisunut laajaksi: siinä on n. 380 nimikettä. Jotkin viittaukset ovat harhaanjohtavia (s. 47, 140, 144—145). Teoksessa on myös joukko oppineita mutta tarpeettomia, juoneen liittymättömiä alaviitteitä (s. 111, 116, 119, 121 [viite 3] ym.). Enimmät viitteet ovat kyllä asiallisia.

Eniten huolta kirjoittaja näkyy siis pitäneen materiaalipohjastaan, niin kenttäkuin kirjallisuusperäisestäkin. Joiltakin osin puhtaasti tekninen huolenpito on ylittänyt kohtuudenkin vaatimukset. Tällaisessa tutkimuksessa ei esim. olisi tarpeen erottaa avartuvan diftongin jälki-komponentin väljyyttä viisiportaisella asteikolla, kuten kirjoittaja on tehnyt. Tutkimushan ei ole äänneopillinen.

Älkööt huomautukseni kuitenkaan peittäkö näkyvistä teoksen ansioita. Kirjoittaja ansaitsee kiitoksen erityisesti paneutumisestaan gradaation ja komparaation kysymyksiin yleisen kielitieteen kan-

Kirjallisuutta

nalta. Kiintoisia jaksoja sisältyy mm. komparatiivisuperlatiivivia ja varsinkin positiivisuperlatiivivia koskeviin esityksiin; uskottavan tuntuista kehitysnäkymiä kirjoittaja saa esiin myös superlatiivin vahvikesanoja käsitellessään. Huomattava ansio on vihdoinkin se, että kirjoittaja pystyy hahmottelemaan johdonmukaisen kuvan itämerensuomen komparaatiojärjestelmän kehityskaaresta kantasuomen takaisista ajoista nykymurteisiin ja -kieliin. Teoksen avulla on kaikkiaankin mahdollista saada aiempaa vivahteikkaampi ja syvällisempi kuva suomen kielen komparaatiosta. Perin varovaisen ja paikoin suorastaan aran ilmaisutapansa vuoksi se tosin vaatii lukijalta tavallista suurempaa sinnikkyyttä ja tosiseikkojen osittain itsestä hahmottamista.

TAPANI LEHTINEN